

**УЧНІВСТВО ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ
В УМОВАХ ПОВОЄННОЇ РАДЯНСЬКОЇ ДІЙСНОСТІ
(1944–1953 РР.)**

Сосницька Л. С.

*аспірантка кафедри всесвітньої історії
Волинського національного університету імені Лесі Українки
м. Луцьк, Україна*

Період першого повоєнного десятиліття в системі народної освіти був викликом для радянської влади. Значні фінансові труднощі, відсутність приміщень, матеріального та навчально-методичного забезпечення, кадровий голод – стали прикметними ознаками періоду. Разом з тим, більшовицька влада мала вирішити питання ідеологічної складової навчання та виховання «нового», радянського підростаючого покоління. Тож одним з головних об'єктів цієї політики стало учнівство.

Попри велике бажання повернутися до мирного життя, ходити до школи, навчатися та проводити цікаво дозвілля, значна частина дітей такої можливості не мала. Батькам та дітям довелося стикнутися з новою, вже повоєнною дійсністю. Не вистачало найнеобхіднішого: підручників, зошитів, олівців, чорнил, географічних та історичних карт. Школярам доводилося писати на невеликих клаптиках паперу чи поміж рядків газет. У 1944–1945 н. р. в школи області надійшло лише 17% від загальної потреби зошитів [5, с. 37–38]. За роки війни в області було зруйновано і напівзруйновано 548 шкіл, з них 20 середніх, 231 неповносередню та 297 початкових [3, с. 240]. Така ситуація стала причиною того, що навчальний процес відбувався в пристосованих, а не спеціальних приміщеннях, які в свою чергу часто не обігрівалися, не мали постійного та якісного освітлення.

Окрім цього віддаленість шкіл від місць проживання дітей та неможливість організувати в усій області якісне сполучення також ускладнювала навчальний процес. Поза школою та навчанням в першому мирному 1944–1945 н. р. перебувало 29899 учнів Волинської області, що складало близько 20% всіх дітей шкільного віку регіону [6, с. 56]. Не змогла розв'язати цю проблему і організація проживання дітей на квартирах господарів. Такі спроби були в зроблені в містах Луцьку, Ковелі та деяких районах області¹. Згодом в області почали відкривати і перші інтернати, які в свою чергу, в повоєнні роки так і залишилися рідкісним явищем.

¹ ДАВО, ф. Р-59, оп. 3, спр. 5, арк. 12.

В умовах нового встановлення радянської влади на західноукраїнських землях волинському учнівству окрім численних матеріально-побутових труднощів доводилося стикатися з всеохоплюючою комуністичною ідеологією. В 1943 р. було затверджено «Правила для учнів», згодом встановлено обов'язкові випускні іспити та екзамени на атестат зрілості для випускників середньої школи. Відмінників навчання та поведінки нагороджували золотими й срібними медалями. Було встановлено п'ятибальну цифрову систему оцінювання знань учнів [4, с. 119].

Вчителів змушували проводити уроки на високому ідейному рівні та позбавлені формалізму, а учнів складати речення та писати твори про хоробрих людей «нашої Батьківщини»: льотчика Покришкіна, Зою Космодем'янську, Павлика Морозова та ін. [2, арк. 64]. Викладання таких предметів як природознавство, біологія та хімія мали бути тісно пов'язані з практикою соціалістичного сільського господарства, досягнень радянської науки та широко використовувати досвід передових колгоспів. Велике значення мала організація при школах навчально-дослідних ділянок та кутків живої природи. На пришкільних ділянках закладали сади, ягідники, зелені лабораторії, квітники, поле, парники та пасіки ті ін. [2, арк. 119]. Зацікавленість дітей давала широке поле для пропаганди колгоспного будівництва.

Учнівство повоєнних років було також частиною комсомольських та піонерських організацій. Збільшення чисельності лав яких лягало на плечі вчителів. В перші повоєнні роки їх чисельність була зовсім не значною. В 1944–45 навчальному році в школах області було 64 учнівських комсомольських організацій, якими охоплено 1121 учень [1, арк. 36]. Піонерські та комсомольські організації залучали до проведення масових заходів: суботники, збір насіння лісових та садових дерев, посадка шкільних та колгоспних фруктових садів; організації виставок: юних техніків, художників, олімпіади художньої самодіяльності школярів, екскурсії, тощо. В агітаційній роботі серед дорослого населення, особливо під час виборів у місцеві Ради депутатів [2, арк. 187, 191].

Безперечно, що робота таких організацій керувалася та контролювалася партійними чиновниками з гори. Проте, відчуття колективізму і відповідальності перед суспільством та державою викликали неабияке бажання бути корисним, зробити свій внесок в розвиток Батьківщини. Піонери Уляцької семирічної школи Луцького району посадили для колгоспу сад на площі 2 га. Учень Доросинської семирічної школи Рожищенського району Троцюк Ананій зібрав 80 кг. насіння кок-сагізу, за що був нагороджений медаллю «За трудову відзнаку» [2, арк. 188].

Окрім того для зміцнення політичного виховання серед комсомольців та учнівської молоді в школах працювали гуртки з вивчення

біографій В. І. Леніна та Й. В. Сталіна. При багатьох школах працювали комсомольські лекторії. Одна з таких була в Любитівській середній школі Ковельського району. Вони організували проведення семінарів піонерських та комсомольських організацій. На них заслуговувалися доповіді та лекції ідейно-політичного спрямування: «Ленін – це Сталін сьогодні», «Великі будови комунізму», «Образ Леніна та Сталіна в радянській художній літературі», «Сталінська Конституція – найдемократичніша Конституція в світі» та інші [2, арк. 190].

Ще однією з найпоширеніших форм виховної роботи в радянських школах була організація гурткової роботи. Її завданням було сприяти ідейно-політичному вихованню учнів та поліпшенню якості навчання. У 1950–51 навчальному році в області налічувалося 3224 гуртки з 81397 учнями. Найбільш чисельними були музично-хорові – 885, танцювальні – 632, літературні – 626, біологічні – 398 [2, арк. 195].

Тож з утвердженням на Волині в повоєнні роки радянської влади система народної освіти була уніфікована республіканській та всесоюзній, а учнівство опинилося в епіцентрі змін. Навчально-виховна робота в школах Волині мала чітке ідеологічне спрямування основним завданням якої стало формування радянської людини, вірної ідеалам комуністичної партії та її вождям. Учніам доводилося пристосовуватися до нових умов продиктованих більшовицькою радянською пропагандою.

Література:

1. Державний архів Волинської області. ф. Р-59, оп. 3, спр. 5
2. Державний архів Волинської області. ф. Р-59, оп. 9, спр. 7
3. Культурне життя в Україні. Західні землі. Документи і матеріали. Т. 1 : 1939–1953. Інститут українознавства ім. І. І. Крип'якевича. К. : В-во «Наукова думка», 1995. 750 с.
4. Романець Л. М. Організація та зміст навчально-виховної роботи в загальноосвітніх школах повоєнної України (1944 – середина 50-х рр.). *Освіта, наука і культура на Поділлі*. Кам'янець-Подільський. 2015. Том 22. С. 118–125.
5. Сосницька Л. С. Матеріальне забезпечення шкільництва Волині в перші повоєнні роки. *Вектори розвитку та результати досягнень науки в сучасному освітньому просторі* : матеріали науково-практичної конференції (Одеса, 23-24 липня 2021р.). Херсон : Видавництво «Молодий вчений», 2021. С. 36–3.
6. Стрільчук Л. Сосницька Л. Відновлення та розвиток радянської системи шкільної освіти на Волині в перше повоєнне десятиліття. *Літопис Волині. Всеукраїнський науковий часопис*. Число 26. Луцьк, 2022. С. 54–59.